

”
**‘EU-grens is de
dodelijkste grens
tussd**

Tekst: Jurgen Tiekstra
Beeld: Hollandse Hoogte

‘Vluchten is een mensenrecht’

“Migratie is een normaal onderdeel van onze internationale samenleving. Vluchtelingen zijn dat ook.” Volgens Henk van Houtum is het buitengrenzenbeleid van de Europese Unie moreel en praktisch failliet. “Mensen sterven aan onze poorten. Een schandvlek.”

Al pratende met de Nijmeegse grens- en migratiedeskundige Henk van Houtum zindert de morele onderlaag in alles wat op tafel komt: landsgrenzen, vluchtelingstromen, visumplicht, arbeidsmigratie, buitengrenzenbeleid, opvang. Die woorden mogen veel gebruikt en versleten zijn, maar stuk voor stuk kunnen ze niet losgeschud worden van hun ethische dimensie.

Na afloop van het gesprek e-mailt hij een videoanimatie die in een oogwenk toont wat het historisch perspectief is van de huidige migratie van vluchtelingen naar Europa. In de vorige eeuw waren er ook al tal van volksverhuizingen, elke keer als gevolg van binnenlandse conflicten die mannen, vrouwen en kinderen naar hun buurlanden dreven: vele honderdduizenden Kosovaren in 1999, nog meer Albaniërs en Joegoslaven in 1992, maar ook talloze Polen in 1982, Tsjechen in 1968, Hongaren in 1954, Spanjaarden in 1939, Russen in 1922. Dat relateert het ‘vluchtelingenprobleem’ van nu. Toch?

Dat mag zo zijn, maar Van Houtum maakt ook bezwaar tegen deze manier van kijken op zich. Als *disclaimer* bij de video schrijft hij: “Ik vind het belangrijk dat we voorbij een discussie over aantallen komen. Want dan zitten we meteen in het frame van wij-versus-zij, met vaak oorlogs- en watertaal als gevolg: zoals ‘stromen’ en ‘invasie’. Dan is het al gauw veel; zoals we zien in de EU en met de protesten in dorpen en steden. Ook daar regeren de aantallendebatten. Dat is een erg eenzijdig en naar binnengekeerd perspectief, dat nu juist de oorzaak is van het technische en moreel falende beleid, en alleen maar in een vicieuze fobische cirkel bijdraagt aan hetzelfde beleid: aan tunnelvisie. De discussie moet gaan over wat migratie betekent in een mensenleven, dat migratie een klein maar normaal onderdeel is van onze internationale samenleving, over de vraag waarom mensen migreren, hoe ze bijdragen, hoe we migranten snel kunnen laten participeren, hoe we ze huisvesten, en hoe we mondiaal armoede bestrijden en conflicten helpen oplossen.”

Hoe kan het dat Syrische vluchtelingen, die bijna allemaal asiel krijgen als ze in Nederland komen, eerst een levensgevaarlijke reis moeten maken? Waarom kunnen zij geen asiel aanvragen in hun eigen regio? “Volgens mij is dit de crux van de hele kwestie: zij kunnen niet legaal reizen. Zij kunnen alleen ongedocumenteerd, illegaal hier naar toe komen. Syrië heeft landen in de omgeving die een scherp

immigratiebeleid voeren, waar ze dus niet zonder visum naartoe kunnen. De Arabische Golfstaten weigeren überhaupt om mee te doen aan opvang. En een direct buurland als Turkije voert een heel vreemd asiel- en integratiebeleid: je kunt er alleen asiel aanvragen als je een Europees burger bent. Zij hebben het internationale Vluchtelingenverdrag ondertekend, maar niet het bij dit verdrag behorende protocol uit 1967. Dit betekent dat Turkije het Vluchtelingenverdrag niet van toepassing acht op vluchtelingen die niet uit Europa komen.

Maar het immigratiebeleid van de Europese Unie is niet minder vreemd. Je kunt niet anders zeggen dan dat het visumbeleid van de EU discriminerend is. Anders zouden alle Syriërs met het vliegtuig kunnen komen. Maar dat kan niet, omdat zij niet aan boord mogen bij vliegtuigmaatschappijen als zij niet de juiste papieren hebben. Dus komen ze, vluchtend voor de oorlog, met de boot en lopen ze dwars door EU-grenslanden, om vervolgens voor het merendeel wel asiel te krijgen. De reden dat ze geen visum hebben, is dat de EU een lijst heeft met positieve en negatieve landen. Voor zestig van de 195 landen hoeft je geen visum voor de Europese Unie aan te vragen als je er bent geboren. Dat zijn over het algemeen rijkere, hooggeïndustrialiseerde landen. In de 135 andere landen, vaak landen met overwegend moslims en armere landen, moeten mensen die er geboren zijn wel een visum aanvragen. Maar dat visum →

krijg je bijna niet. Dat geldt ook voor Syrië.

De EU is normaal heel scheutig met het communiceren van haar beleid, maar op dit punt ben ik al een tijd aan het vorsen wat nou de precieze criteria zijn om op de negatieve lijst te komen. Waarom is er überhaupt een negatieve lijst en een visumbeleid? Dat heeft ongelooflijk grote consequenties: Syriërs kunnen zonder visum naar 33 landen reizen, Nederlanders naar 173 landen. Dat is *a lottery of birth*. Nationaal is discriminatie op geboortegrond in veel landen verboden. Internationaal is het de norm. Het belangrijkste geschenk dat je van je ouders kunt krijgen, dat je vrijheid voor de rest van je leven bepaalt, is dus je paspoort. De gedachte dat mensen moreel gelijkwaardig zijn wordt bij de geboorte internationaal meteen gelogenstraft.”

Ik heb gehoord dat er aan vluchtelingen desondanks op grond van humanitaire overwegingen wel visa verstrekt kunnen worden. Klopt dat?

“Het is een morele schande dat die visa niet worden verleend. Het merendeel van de Syriërs krijgt hier asiel, net iets boven de negentig procent. Ze mogen hier dus legaal blijven, maar moeten nog steeds ongedocumenteerd reizen. Er wordt bovendien geprobeerd hen tegen te houden door deals te sluiten met Turkije en door mensensmokkel te bestrijden, die juist het gevolg zijn van het feit dat zij niet legaal mogen reizen. De deal is dat Turken binnenkort wel visumvrij mogen reizen naar de EU en dat de Turkse regering in ruil daarvoor de Syriërs verhindert om door te reizen naar de EU. Maar de Syriërs zoeken ondanks de politieke grensbelemmeringen toch een weg om te vluchten. Dus ontstaat er smokkel, uitbuiting en meer irregulier inreizen. Dat wordt dan weer tegengehouden, waarna de vluchtelingen weer een andere weg zoeken: het waterbedeffect. In Nederland ontstaat vervolgens een grotere fobie: ‘De vluchtelingen komen toch, en ze komen met z’n allen, we kunnen ze niet herbergen.’ Maar die illegale stroom hebben we zelf opgeroepen. ‘Illegaal’ is trouwens niet

‘Controle is juist het probleem: meer hekken, meer smokkel, meer doden, meer xenofobie’

Paspoort

Henk van Houtum (Geldrop, 1969) is hoofd van het *Centre for Border Research* aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ook is hij in Nijmegen universitair hoofddocent Politieke Geografie en Geopolitiek. Daarnaast werkt hij aan de Universiteit van Bergamo, Italië, als onderzoekshoogleraar op het vlak van de ‘geopolitiek van grenzen’. Hij studeerde economie aan de Universiteit van Tilburg en promoveerde op een onderzoek naar de relatie tussen economie en politieke grenzen. Hij is een commentator voor en publiceert regelmatig in verschillende nationale en internationale media en is columnist voor *De Gelderlander*, evenals eerder voor de website *Volkskrant.nl* en *De Groene Amsterdammer*. Voor de *Volkskrant* stelde hij een tienpuntenplan op voor een ander grensbeleid. Van Houtum woont in Nijmegen, vlakbij het kamp Heumensoord, waar op dit moment drieduizend vluchtelingen worden opgevangen.

het goede woord, want het is een mensenrecht te vluchten zonder papieren. Het is beter te spreken van een ongedocumenteerde komst.

Met die bewuste uitlokking van irregulariteit speel je het fobisch nationalisme rechtstreeks in de kaart. Zo ontstaat een roep om nog meer controle. Maar die controle is juist het probleem: het is een negatieve spiraal van meer hekken, meer controle, nog meer smokkel, nog meer doden, nog meer ongedocumenteerde reizigers, nog meer fobie. Met alle gevolgen van dien voor wie terecht vluchten, maar ook voor de xenofobische politiek in de EU die daar garen bij spint, wat weer leidt tot ‘deSchenge-nisering’ en weer gevolgen heeft voor de toekomst van de EU zelf. Het is dit averechtse tunnelvisiebeleid dat we de afgelopen jaren hebben gezien.”

Uw collega-migratiedeskundige Hein de Haas zegt dat er elk jaar twee tot tweeënehalf miljoen legale migranten, een veelvoud van het aantal vluchtelingen dus, naar Europa komen. Klopt dat?

“Ja. Dat is vooral gezinsmigratie, studiemigratie en arbeidsmigratie. Zij hebben een visum en blijven hier een tijd en sommigen gaan ook weer weg. Migratie is vaak circulair, een komen en gaan van soms dezelfde mensen. Want er is naast immigratie ook veel emigratie. Dat wordt in de discussie vaak vergeten. Migratie is niet veel anders dan verhuizen. Binnenlands doen we daar niet moeilijk over, maar zet je er een nationale grens tussen dan ontstaan er heel andere debatten. Al decennialang is het een heel klein percentage van de totale wereldbevolking dat internationaal tijdelijk of permanent verhuist: ongeveer drie procent. En ook in deze tijd vormt het aantal vluchtelingen niet meer dan één procent van de wereldbevolking. Migratie is een normaal onderdeel van onze internationale samenleving, en helaas zijn vluchtelingen dat ook.”

Waarom is dat grote aantal legale migranten zo onzichtbaar?

“Ze komen hier binnen met het vliegtuig, de auto of met de trein en zijn een onderdeel van de samenleving. Maar

Afscheid van een dwarskop

Vorige maand hebben we afscheid genomen van een zeventigjarige prominente dame. Is de IKON een dame?

Ja en wat voor een. Vanaf haar kleutertijd – ze werd geboren kort na de oorlog – een eigenzinnige betrokken dwarskop. Zo een die mensen voor zich innam en tegen zich in het harnas joeg, maar wat je ook van haar vond, ze had principes, ging de barricaden op en was voor de duvel niet bang.

Velen zijn op een dag – vijftig, veertig, tien, twee jaar geleden – met haar in contact gekomen, kortere tijd op haar verliefd geweest, langere tijd met haar bevriend gebleven of teleurgesteld afgehaakt. Want ook strijdvaardige dames blijken afwas in de keuken te hebben staan. En ook idealistische dames kunnen met verve met deuren smijten. En ook eigenzinnige dames kunnen in zichzelf verdeeld zijn, meerdere zielen in hun borst koesteren. In haar geval ging de strijd tussen wereldse radicaliteit en hemelse devotie. Ik hoor tot de categorie mensen die als een blok gevallen is voor deze dame, inclusief haar nukken en grillen. Waarvoor ik viel? Voor haar weigering om de wereld te accepteren zoals hij is en haar onvermoeibare streven een bijdrage te leveren aan de wereld zoals hij zou kunnen zijn. Voor haar niet aflatende gevecht tegen het cynisme. Voor haar afkeer van rendement en roem als criteria voor succes en kwaliteit. Voor haar onvermoeibare engagement met de stemlozen, de machtelozen. Maar ook voor haar levendige fantasie en rijke verbeeldingskracht. Haar talent om de wereld – die reële en die gedroomde – te vangen in gelaagde en kleurrijke verhalen.

En nu hebben we afscheid genomen.

Nee, we hebben haar niet ten grave gedragen. We vierden een nieuwe stap in haar leven. Dat ze gaat samenwonen met haar ruim twintig jaar jongere evangelische partner. Ze heeft er stevig over na moeten denken, want samenwonen is een hachelijke zaak, zeker als je zeventig bent. Maar wanneer partners elkaar respecteren in hun eigenheid en niet van elkaar vragen hun zelfstandigheid op te geven – of zij haar meisjesnaam, want daar is ze zeer op gesteld – dan kun je samen 120 worden. Daarvan is ze overtuigd. Daar gaat ze dan. Daar gaan we dan. Wat we meenemen is de bagage, de gesprekken, de geschiedenis, de strijdbaarheid, de verbeeldingskracht en het geloof dat deze wereld anders kan. Lechaim.

.....
Colet van der Ven is IKON- presentatrice, journalist en schrijfster.

vluchtelingen zie je door weilanden lopen en voor hekken staan. Ze gaan als grote kolonnes door het open veld. Mediatechnisch is dat enorm aantrekkelijk. Hun aantallen lijken gigantisch, terwijl het er veel minder zijn dan de reguliere migranten. En wat te denken van het aantal toeristen? Dat is niet helemaal vergelijkbaar, maar toch: Frankrijk gaat er prat op dat het tachtig miljoen toeristen opvangt op een bevolking van zestig miljoen. En het wil naar de honderd miljoen. Dat is gigantisch. Ook al die kleine Europese landen schreeuwen moord en brand ten aanzien van vluchtelingen, maar ontvangen miljoenen toeristen.” In academische kringen, zegt Van Houtum, wordt al jaren beklemtoond dat het Europese buitengrenzenbeleid failliet is. “Onder academici is het al heel lang een debat: wat voor schandvlek voor het Europa van de 21ste eeuw is het dat mensen sterven aan de poort van de Europese Unie en dat daar zo weinig aandacht voor is? Met de dood van het jongetje Aylan op het Turkse strand bij Bodrum is dit blijkbaar doorgedrongen tot het publieke debat, maar eveneens vorig jaar, in maart of april, stierven nog achthonderd mensen toen een boot is gekapseisd. Dat kreeg ook aandacht, maar veranderde het debat niet. Volgens schattingen zijn er sinds 1993 rond de 31.000 mensen gestorven in de Middellandse Zee. Dat is on-ge-loof-lijk veel. Daarmee heeft de EU veruit de dodelijkste grens op aarde. De EU had veel eerder haar beleid moeten herzien. De oorlog in Syrië was al jaren aan de gang, het was te voorspellen dat er heel veel vluchtelingen zouden komen, maar er is op dit punt geen beleid ontwikkeld. De EU heeft zich vrij naïef laten verrassen.”

U heeft liever geen aantallendiscussie als het gaat om vluchtelingen. Maar daar ontkom je toch niet aan? Zelfs een verwelkomend land als Zweden zegt op basis van de omvang van de toestroom dat het te veel wordt.

“Dat je naar aantallen kijkt, is begrijpelijk vanuit het perspectief van één staat, maar niet begrijpelijk voor de EU als geheel en zeker niet voor de wereldsamenleving. Je gaat dan discussiëren

binnen het frame van: zoveel vluchtelingen wel en zoveel niet. Terwijl de eerste gedachten en vragen moeten zijn: hoe willen we menswaardiger met elkaar om gaan?, wat is ons toekomstperspectief op migratie?, hoe kunnen we de komst van mensen beter reguleren?, hoe kunnen we aan beide kanten economisch profiteren? Nu gaat het alleen over aantallen, naar analogie van water: ‘stromen’, ‘indammen’, ‘opdrogen’, ‘tsunami’s’. Maar we hebben het over mensen, die zoeken naar een beter en veilig bestaan. Over mensen in ons eigen land zouden we zo niet praten, maar eenmaal voorbij Nieuweschans en Vaals maken we een moreel onderscheid tussen mensen.

Het Europese ideaal ging over mensenrechten, over democratie, over vrijheid. Dat ideaal wordt verkwanseld door ons eigen buitengrenzenbeleid. Er wordt juist een inbreuk gemaakt op mensenrechten en morele gelijkwaardigheid, een inbreuk gemaakt op vrijheid, een inbreuk gemaakt op democratie omdat vluchtelingen geen stem hebben. Ze sterven aan de grenzen van de EU. Het is door de tunnelvisie in de buitengrenspolitiek dat de EU haar binnengrenzen weer heeft doen herleven en riskeert zichzelf te gronde te richten.” ●

